

Jak tworzyć program edukacyjno-terapeutyczny?

Główne założenia do pracy z uczniami upośledzonymi umysłowo w stopniu umiarkowanym i znacznym zawiera podstawa programowa kształcenia ogólnego dla uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym i znacznym zawarta w Rozporządzeniu MEN z dnia 21 maja 2001r. w Dz. U. nr 61 poz.626.

Istotą podstawy jest fakt, że nie przedstawia ona celów, zadań i treści na poszczególne etapy edukacyjne. Daje prawo rozwoju każdemu uczniowi w jego własnym tempie.

Podstawa określa, że:

„działalność edukacyjna szkoły (dydaktyczna, wychowawcza i rewalidacyjna) opiera się na indywidualnych programach edukacyjno-terapeutycznych, ustalonych dla każdego ucznia na podstawie wielospecjalistycznej diagnozy jego funkcjonowania i zawierających realne, szczegółowe cele, zadania i treści mieszczące się w strefie najbliższego rozwoju ucznia. Powinny one być zbieżne z celami, zadaniami i treściami niniejszej podstawy programowej.”

Program edukacyjno-terapeutyczny nie znaczy to samo co program nauczania.

Specyfika kształcenia dzieci i młodzieży z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym i znacznym polega na całościowym wychowaniu i nauczaniu oraz zintegrowanych oddziaływaniach rewalidacyjnych wspierających ich rozwój. W związku z tym dla każdego ucznia opracowuje się osobny program zawierający treści edukacyjne oraz zadania terapeutyczne o charakterze korekcyjnym, kompensacyjnym, usprawniającym, stymulującym – w zależności od indywidualnych potrzeb i możliwości dziecka.

Program taki opracowywany jest przez team czyli zespół nauczycieli, specjalistów pracujących z danym uczniem, w którym wiodącą rolę pełni wychowawca klasy.

Do zadań członków teamu należy:

-ustalanie dla każdego ucznia w określonych odstępach czasu, nie rzadziej niż raz do roku, a najlepiej raz w semestrze oceny jego funkcjonowania.

Dokumentowanie to ma charakter ciągły, obejmujący cały czas pobytu ucznia w szkole. Do rejestrowania oceny zmian w funkcjonowaniu ucznia mogą być stosowane różne dokumenty, opisane w literaturze pedagogicznej lub wypracowane w placówce;

-programowanie aktywności własnej i zbiorowej uczniów z równoczesnym zaangażowaniem sfery umysłowej, emocjonalno-motywacyjnej i działaniowej;

-programowanie zintegrowanych oddziaływań rehabilitacyjnych wspierających rozwój ucznia, w tym uwzględnienie roli rodziny;

-team zobowiązany jest do ścisłej współpracy, polegającej na rzetelnej i kompetentnej wymianie informacji, wspólnym zaprogramowaniu oraz konsekwentnym realizowaniu ustaleń dotyczących edukacji, wychowania i rewalidacji;

-team powinien oceniać efekty realizowanego programu oraz go modyfikować, jeśli zajdzie taka potrzeba;

-team wyznacza koordynatora, który ustala terminy spotkań i prowadzi dokumentację zespołu;

-team wypracowuje sposób gromadzenia, selekcjonowania i przechowywania danych o dzieciach;

Przy tworzeniu indywidualnego programu posługujemy się podstawą programową oraz wielospecjalistyczną diagnozą funkcjonowania dziecka, która obejmuje:

-diagnozę psychologiczną

-diagnozę lekarską

-diagnozę pedagogiczną czyli stan percepcji wzrokowej, słuchowej, wzrokowo-słuchowo-ruchowej, lateralizację, myślenie, komunikowanie, grafomotorykę

-diagnozę logopedyczną

- diagnozę rozwoju fizycznego
- diagnozę środowiska rodzinnego
- rozwój komunikacji społecznej w oparciu o inwentarz Gunzburga
- dane od rodziców na podstawie dokładnego wywiadu

Kiedy przychodzi nowe dziecko do oddziału, grupy, klasy – obserwujemy je około miesiąca. Dopiero po tym okresie przystępujemy do szczegółowej diagnozy. Sformułowana na piśmie diagnoza stanowi jednocześnie ocenę rozwoju dziecka.

Gdy mamy już sporządzoną dokładną, wieloprofilową, kompleksową diagnozę dziecka przystępujemy na jej podstawie do opracowania indywidualnego programu rewalidacji.

Program nie może opierać się tylko na zbadaniu rozwoju społecznego – musi zawierać opis wszystkich sfer rozwoju dziecka.

Powinien zawierać ćwiczenia usprawniające, korygujące, kompensujące i stymulujące zaburzone funkcje w poszczególnych sferach (umysłowej, działaniowej i emocjonalnej), jak również uwzględniać mocne strony dziecka, pozwalające tak organizować działania terapeutyczno - wychowawcze, aby zapewnić mu sukces.

W procesie rewalidacji każdego dziecka upośledzonego umysłowo(w zależności od jego indywidualnych potrzeb) najważniejsze zadania, które powinny być ujęte w programie to:

- wspomaganie rozwoju intelektualnego
- wspomaganie rozwoju emocjonalnego
- wspomaganie rozwoju fizycznego
- wspomaganie rozwoju społecznego
- terapię zaburzeń mowy
- usprawnianie grafomotoryki i percepcji wzrokowo-słuchowo- ruchowej
- usprawnianie motoryki

Wskazane powyższe zadania powinny być realizowane poprzez następujące formy pracy rewalidacyjnej:

- planowe zajęcia edukacyjne
- zajęcia rewalidacji indywidualnej
- różnorodne formy zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych (wycieczki, zawody sportowe, spotkania integracyjne, turnusy rehabilitacyjne, zielone szkoły)

Przy tworzeniu indywidualnego programu edukacyjno- terapeutycznego musimy sobie odpowiedzieć na pytania:

- 1.jaki jest uczeń
- 2.jakie ma potrzeby i możliwości i w związku z tym jakie realizować treści
- 3.jak realizować zaplanowane treści
- 4.jaką formę ma mieć program, aby był jasny, czytelny i rzeczywiście służył dziecku

ad 1.

Musimy zgromadzić komplet informacji o uczniu(znać jego aktualny stan psychofizyczny, przyczyny tego stanu, rokowania na przyszłość, warunki środowiskowe)

ad 2.

Kryterium doboru treści powinna być ich przydatność dla ucznia, czyli wszystko to, co ułatwi mu samoobsługę funkcjonowanie w środowisku i komunikowanie się.

Bardzo ważny dla nauczycieli pracujących z dziećmi upośledzonymi umysłowo z trudnościami w porozumiewaniu się jest obowiązek poszukiwania rozwiązań na znalezienie sposobu komunikowania się (np. piktogramy).

Uczeń upośledzony umysłowo w stopniu umiarkowanym i znacznym musi poznawać otaczającą rzeczywistość od podstaw i od podstaw uczyć się w niej funkcjonować.

Poznawanie świata powinno odbywać się przez przeżywanie. Ma być to uczenie sytuacyjne, aby dziecko:

-zobaczyło

-przeżyło

-zaistniało w sytuacji

Poznanie musi być aktywne, poprzez bezpośredni kontakt z otoczeniem. Tylko poprzez działanie w takich samych lub zbliżonych warunkach w jakich uczeń żyje - jest w stanie nabywać potrzebne mu nawyki, umiejętności, sprawności i wiadomości.

ad.3

Wymaga to określenia kierunku, w jakim będziemy ucznia prowadzić, by optymalnie się rozwijał – czyli bazowanie na talentach, mocnych stronach dziecka, w myśl słów Janusza Korczaka : „mów dziecku, że jest dobre, że może, że potrafi”.

Musimy ustalić co należy robić, by umożliwić dziecku optymalną rewalidację na miarę jego potrzeb i możliwości.

Odbywa się to poprzez:

-nawiązanie pozytywnego kontaktu emocjonalnego między nauczycielem, a uczniem

-wypracowanie sposobu porozumiewania się

-wyposażenie w podstawowe kompetencje czyli:

postrzeganie własnej odrębności

poczucie sprawczości

praktyczne rozumienie zasad funkcjonowania społecznego

-praca nad aktywnym poznawaniem otoczenia, nauka funkcjonowania

-umożliwienie uczniom kreowania poznawanego świata

Trzeba pamiętać o tym, że:

Każdy uczeń posiada swoje indywidualne potrzeby, swoje prawo do inności i do rozwoju w takim tempie i rytmie, jaki jest dla niego optymalny i nie można z góry przewidzieć ile czasu zajmie mu opanowanie jakiejś umiejętności – czyli zrealizowanie celu. Można jedynie zaplanować to, co nauczyciel ma ćwiczyć z uczniem, by mógł daną umiejętność opanować.

Czyli założone cele to również zadania do realizacji dla nauczyciela np.:

-uczenie posługiwania się szczoteczką do zębów

-ćwiczenie umiejętności cięcia nożyczkami po linii

-ćwiczenie cięcia nożyczkami na sieczkę

Planując pracę musimy założyć, że bezpośrednio oddziaływanie będzie dotyczyć rozwijania wszystkich sfer osobowości dziecka w takim kierunku, by wyposażyć go w niezbędne w dorosłym życiu sprawności i umiejętności.

Dziecko nie jest zbiorem oddzielnych sfer, podlegających działaniom specjalistów z danych dziedzin, którzy na określone z nim zajęcia opracowują oddzielne programy. Dziecko jest całością, która spójnie funkcjonuje w każdej sytuacji. Rozwój dziecka nie będzie następował prawidłowo, gdy oddzielnie, na wybranych zajęciach będziemy rozwijać poszczególne sfery jego osobowości.

Nieodzowna jest współpraca wszystkich osób pracujących z dzieckiem (kompleksowe spojrzenie) np. rozwój sfery ruchowej nie tylko na wychowaniu fizycznym czy gimnastyce korekcyjnej, ale uwzględnienie zaleceń rehabilitanta na innych zajęciach i odwrotnie – ćwiczenie samoobsługi :wiązanie butów, ubieranie się na wychowaniu fizycznym. Cele rozwoju ruchowego nauczyciel wychowania fizycznego powinien korelować

z celami założonymi w innych sferach (np.powinien wiedzieć, co robi wychowawca, ustalać z nim wspólną płaszczyznę działań wobec dziecka).

ad.4

Program powinien zawierać cele (zadania) główne oraz szczegółowe, realizowane codziennie, jak również adnotacje o sposobie ich realizacji

Np. cel główny: rozwijanie percepcji wzrokowej

Cel szczegółowy: dobieranie przedmiotów, dobieranie obrazków

Cel główny: usprawnianie grafomotoryki

Cel szczegółowy: ćwiczenia w rysowaniu szlaczków, nauka pisania po śladzie, ćwiczenia w odwzorowywaniu

Dbamy również o właściwy dobór do programów metod, form, środków i treści. Następnie systematycznie monitorujemy i dokonujemy bieżącej korekty programów.

Opracowany program musi być spójny i logiczny, elastyczny i realny, a nie teoretyczny, nie oddający w pełni stanu rzeczywistego. Ma dobrze służyć dziecku.

Sformułowana semestralna diagnoza jest jednocześnie oceną opisową. Obrazuje zmiany zachodzące w rozwoju dziecka. Porównując ją z poprzednią diagnozą uzyskujemy informacje na temat dynamiki rozwoju dziecka (diagnoza krocząca).

Posiadając informacje na temat aktualnego stanu rozwoju każdego dziecka w grupie, klasie(diagnozę) i znając choćby w przybliżeniu sferę ich najbliższego rozwoju – można patrzeć przez pryzmat poszczególnych uczniów na grupę jako na pewną całość i określić wspólne cechy i zasadnicze różnice między nimi.

Wtedy też można planować formy pracy oraz odpowiedni dobór tematyki zajęć.

Im bardziej zbliżony jest poziom funkcjonowania poszczególnych dzieci, tym łatwiej zaplanować bieżące zajęcia.

Układając plan pracy dla klasy(grupy) można zrobić to w formie zestawienia.

Najpierw wpisujemy cele, które zaplanowano do realizacji wspólnej dla wszystkich uczniów, na końcu spisujemy cele do pracy indywidualnej.

Potem przystępujemy do określenia tematyki, w ramach której będziemy realizować plan.

Konstrukcja okresowych planów w oparciu o posiadane programy:

- 1.wstępne określenie zapotrzebowania grupy na różne oddziaływania rewalidacyjne
- 2.sformułowanie w postaci zadań dla nauczyciela najważniejszych celów pracy na dany okres i umieszczenie ich w konkretnej tematyce
- 3.określenie aktywności dzieci związanej z realizacją zaplanowanych celów pracy

Podsumowując:

aby przystąpić do pisania programu musimy:

- posiadać pełną diagnozę dziecka
- dobrze znać i rozumieć środowisko, w którym działamy z uczniami
- określić cele naszych działań, odróżniając cele główne –nadrzędne, od szczegółowych, bliższych, które zakładamy na określony czas
- dokonać wyboru sposobu realizacji celów(odpowiedni dobór środków, metod, treści)

W trakcie realizacji programu pamiętać musimy o weryfikacji celów i zadań na podstawie aktualnych i etapowych wyników (praca w teamie).

mgr Grażyna Wójcik
wicedyrektor ds. dydaktyki
SOSW w Sanoku

